

S kýblem na kahau
Stanislav Lhota

Plán na přesun hlavního města Indonésie z Jávy na Kalimantan, do oblasti Balikpapanského zálivu, zůstává noční můrou ochranářů i přesto, že ho pandemie Covid-19 odsunula na vedlejší kolej. Spekulantů s pozemky pokračují v čachrování, jde tu o obrovské peníze, a tak je jasné, že dříve nebo později ten plán opět vypluje na povrch. Protože vláda slibuje, že výstavba hlavního města nenaruší populaci ani životní prostředí ohrožených druhů, jako je kahau nosatý, je teď nutné nenechat se developery předběhnout a zdokumentovat všechna místa, kde se takové druhy vyskytují, ještě před tím, než buldozery z povrchu země vymažou veškerou evidenci.

Studovat volně žijící primáty v době pandemie nové vysoce infekční virózy, která se šíří kapénkovou infekcí, není úplně na místě, ale vzhledem k urgentnosti situace s hlavním městem jsme sčítání odložit nemohli. Ovšem s veškerými ochrannými opatřeními. Prakticky neopouštíme „zelenou zónu“, tedy území, na kterém nebyl zaznamenán žádný případ koronaviru. Nejezdíme do města a přijímáme jen minimum návštěv. Nechodím ani do vesnice, všude jezdíme jen lodí. Máme jen dva stálé asistenty, žádné studenty. Vážně nechápu, jak jsme zvládli víc než 3 měsíce takové práce a života bez ponorkové nemoci, možná díky těm několika hodinám každodenního soukromí v chatce v mangrovech, kam se všichni bojí chodit, protože tu straší.

Zprvu jsme do terénu nosili i roušky, ale ty se brzy ukázaly být zbytečné, protože opice jsou v téhle části zálivu tak plaché, že se nám k nim ani jednou nepodařilo přiblížit víc než na pár desítek metrů. V odlehlejších částech zálivu se kahau chovají jinak, než jak jsme na to byli zvyklí dřív z blízkého okolí města Balikpapanu. Nejde přitom jen o větší plachost. Liší se i tendence zdejších opic vracet se každý večer na spací místa podél břehů velkých řek. Díky tomuto chvályhodnému zvyku jsme je mohli v okolí Balikpapanu poměrně snadno sčítat pozdě odpoledne a brzy ráno z lodi a sledovat tak vývoj jejich populace po celých 15 let. Jenže město Balikpapan je postaveno na pahorkatině podél východního pobřeží zálivu, říční toky tu protékají mělkými údolími a pásy mangrovů dosahují šířky jen několika desítek až stovek metrů. Oproti tomu západní pobřeží zálivu tvoří rozlehlá rovina, kde se mangrov rozprostírá na kilometry daleko. Zprvu jsme měli pocit, že tu ani mnoho kahau není, protože jsme jich tu nikdy moc nevidali.

Teď už ale víme, že je to jinak. V rozlehlých mangrovech by nocleh na březích velkých řek nejspíš znamenal příliš dlouhou cestu. Namísto toho se kahau drží těch míst, kde nacházejí zdroje potravy. A jak už víme z dřívějšího výzkumu, nejlepší potravu kahau nacházejí v místech, kde se mangrov stýká s okrajem pevniny – několik kilometrů od velkých řek, na horních tocích jejich malých a často špatně průjezdných přítoků. I tady si sice často ke spánku vyberou malé laguny nebo jiná otevřenější místa, ale ne vždy se dá s lodí do takových míst dojet.

Jak tedy kahau počítat, když je často ani nevidíme? Darman, můj dlouholetý místní asistent, k tomu měl jednu tajnou metodu. Někdy zkrátka jen zastaví loď s tím, že tady kahau určitě jsou, a po chvilce hledání je v hustém porostu skutečně vidíme. Od jednoho z našich studentů si tak Darman vysloužil titul „tygří oko“, ale ve skutečnosti je jeho tajemství v něčem jiném. Vhodnější titul by byl „psí čumák“, protože Darman kahau perfektně cítí. Dokonce si kvůli tomu dvakrát denně proplachuje nosní dutiny. Rozezná nejen pach kahau od pachu makaků, odhadne ale i dobu, kdy tady kahau byli a celkem dobře vytipuje i to, jestli jde o skupinu samců nebo jestli jsou v ni samice s mláďaty. Pach opic, hlavně makaků, cítí Darman tak dobře, že v jejich blízkosti nikdy dlouho nevydrží a pokud nemusí, tak u makaků ani nezastaví. Někdy nad řekou po tlupě makaků zůstane dost oděru na to, aby se Darmanovi začal zvedat žaludek a bylo mu na zvracení – zatímco já se ve stejné chvíli marně snažím pocítit ve vzduchu aspoň nepatrný náznak přítomnosti nějaké opice...

Darman je jediný psí čumák v našem týmu, my ostatní se musíme spolehnout na jiné projevy přítomnosti opic. Kahau můžou vážit kolem 10-20 kilo a jak se pohybují ve větvích, nechávají po sobě spoustu stop. Větve jsou charakteristickým způsobem polámané (jinak, než když tudy projde makak) a z toho, kterým směrem je větev zlomená a jak hodně povadlé jsou na ní listy, odhadnete kudy kahau šli, kolik jich bylo a kdy tudy prošli. Pokud projedete řeku a nenajdete ani kahau, ani jejich čerstvé stopy, pak tu kahau nejspíš opravdu nejsou. Pokud ale stopy vidíte, kahau ti zřejmě někde budou, jen nejsou vidět. Naštěstí je ale ještě můžete slyšet, a to nejlépe v noci!

K metodě sčítání kahau pomocí poslechu jsme došli klikatou cestou. Na noční sčítání se silnými čelovkami jsme původně vyjžděli proto, abychom se pokusili upřesnit velikost a složení tlup které jsou přes den tolik plaché a nenechají vás přiblížit se. V noci, když už jsou usazení na svých spacích pozicích, jsou o hodně tolerantnější, slézat se jim moc nechce a pokud to nepřezene a nejdete příliš blízko nebo nezůstanete příliš dlouho, zůstanou tam, kde jsou. A právě během těchto nočních sčítání se ukázalo, že zhruba třikrát během noci spustí tlupu kahau několikaminutový hlasitý chorus, kdy spolu hlavně samci rozpráví hlasitými a daleko slyšitelnými bekavými zvuky. Do chorusu ve zapojí většina tlup, které máte na doslech, a podle charakteru vokalizace odlišíte i samce, kteří vedou harém samic od samců, kteří jsou sdružení v mládenecké skupině.

A tak jsme se přestali na noc vracet a začali jsme kempovat na lodi. To je moc fajn, tedy pokud zrovna neprší. Mě většinou kolébání lodí rychle uspí, ale Darman během noci rybaří a tak mě vzbudí, když se kahau začnou ozývat.

Tak jsme to praktikovali i během postního měsíce Ramadanu, který je zakončený největším muslimským svátkem, Idul Fitri. Během Idul Fitri všichni muslimové nadšeně oslavují to, že už si nemusí přes den odříkat jídlo ani jiné požitky, radují se a veselí se (myslím, že by úplně o tom Idul Fitri být neměl, ale je to tak). Součástí toho veselí je i spousta petard a čmoudíků, jako tomu bývá při podobných oslavách u nás. Ty rány jsme slyšeli i na lodi daleko od vesnice, a slyšeli je i kahau a reagovali na ně okamžitým spuštěním vlastního chorusu. Počítání kahau nám během muslimských svátků šlo opravdu dobře.

Často jsme pak to téma nadhazovali, když jsme v příštích dnech dlouhé hodiny čekali na přirozený chorus. Ale protože jsem měl psa a Darman chová slepice, tak oba dobře víme, jak kruté týrání zvířat ty petardy představují a nikdo jsme si netroufnul s tou myšlenkou nějak víc pohrávat. Ale jak jsem tak jednou při dalším marném čekání na Idul Fitri zavzpomínal, vypadnul mi z ruky dalekohled a bouchnul s sebou o dřevěnou podlahu lodi, až to zadunělo. A chorus kahau se okamžitě spustil! Když skončil, zkusil Darman vzít plastový kyblík, který má na lodi z fyziologických důvodů, a zabušil na něj. A hned se znovu spustil chorus. Podobně ostatně kahau zareagují i když třeba někde praskne větev – zkrátka cokoli dunivého, co vzdáleně připomíná rezonující hlasy, jaké kahau vydávají svými velkými nosy!

Dnes už je Darmanův kyblík prasklý, svůj původní účel už neplní a slouží jen k hledání kahau. A nacházíme jich překvapivě hodně. Poté, co jsme se přestali spoléhat jen na jejich hledání na spacích místech na březích velkých řek, se nejspíš odhad početnosti jejich populace v zálivu minimálně zdvojnásobí!